

GAZNELİ MAHMUD'UN HÜKÜMDARLIĞA GİDEN YOLDA TEK YENİLGİSİ: RAHNE SAVAŞI (385/995)

THE ONLY DEFEAT OF MAHMUD OF GHAZNI ON THE ROAD TO SOVEREIGNTY: THE BATTLE OF RAHNE (385/995)

Arslan DURDU*

Öz

Rahne Savaşı (385/995) Sâmânîlerin iki Türk sipehsâlârı arasında meydana gelen bir savaştır. Kaynakların çok fazla bahsetmediği bu savaş Sâmânîler, Simcûrîler ve Gaznelilerin sadece kendi çıkarları bakımından değil aynı zamanda Ortaçağ Türk-İslam tarihi açısından da önem arz etmektedir. Ortaçağ Türk-İslam tarihinin seyrini değiştiren bu savaş iki Türk sipehsâlârı arasındaki çekişmeyi daha da kızdırmıştır. Gazneliler ile Simcûrîler arasında yapılan nihai savaş olmamasına rağmen Gazneli Mahmud'un hükümdarlığa giden yolda ilk kez mağlup olduğu savaştır. Gazneli Mahmud, daha bu sıralarda Emir sıfatıyla babasının, Horasan sipehsâlârı sıfatı ile de Sâmânîlerin hizmetindedir. O dönemde Horasan sipehsâlârlığı tahta giden yoldaki önemli görevlerden biridir. Nitekim, Gazneli Mahmud'da babası öldükten sonra 387/997 yılında Gazneli tahtına geçmiştir. Gazneli tahta geçtikten sonra ise hayatı boyunca hiçbir savaşta mağlup olmamıştır. Rahne Savaşının ardından yapılan Tûs Savaşı, Simcûrîleri yıkılış sürecine sokarken Gazneliler için ise devletleşme yolunda büyük bir adım olmuştur. Gazneliler bölgede hâkimiyetlerini iyice kabul ettirmişlerdir. Fâik el-Hassa ve Ali Simcûrî'nin ortadan kaldırılmasından sonra Sâmânîler, bölgede hakimiyet kuran Gaznelilerin nüfuzu altına girmiştir. Bu çalışmada Rahne (Gedik) Savaşının o coğrafya üzerinde yarattığı siyasi ve sosyal etkiler ve savaşın ardından ortaya çıkan ittifak arayışları ve hakimiyet

* Dr., arslandurdu@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4105-4227>

mücadeleleri ele alınacaktır. Çalışmada, kaynakların Rahne Savaşı ile verdiği bilgiler dönemin kaynakları ile mukayeseli olarak değerlendirilmiştir.

•
Anahtar Kelimeler

Gazneliler, Gazneli Mahmud, Rahne Savaşı, Simcûrîler, Ebû Ali Simcûrî

•
Abstract

The Battle of Rahne (385/995) is a war that took place between two Turkish sipahsâlâr of the Samanids. This war, which the sources do not mention much, is important not only for the interests of the Samanids, Sîmjûrids and Ghaznavids, but also for the medieval Turkish-Islamic history. This war, which changed the course of medieval Turkish-Islamic history, further angered the conflict between the two Turkish sipahsâlâr. Although it was not the final war between the Ghaznavids and the Sîmjûrî, it was the first battle in which Mahmud of Ghazni was defeated on her way to the throne. Ghaznavid Mahmud was at the service of his father as Emir and Samanids as sipahsâlâr. At that time, the Khorasan sipahsâlâr was one of the important tasks on the way to the throne. As a matter of fact, Mahmud of Ghazna ascended to the throne of Ghazna in 387/997 after his father died. After Ghaznavid came to the throne, he was not defeated in any war throughout his life. The Battle of Tus, which was fought after the Rahne War, brought the Sîmjûrids into the process of collapse, while for the Ghaznavids, it was a great step towards statehood. The Ghaznavids established their dominance in the region. After the elimination of Faik al-Hassa and Ali Sîmjûri, the Samanids came under the influence of the Ghaznavids, who dominated the region. In this study, the political and social effects of the Rahne (Gedik) War on that geography and the search for alliances and domination struggles that emerged after the war will be discussed. In the study, the information given by the sources about the Rahne War has been evaluated in comparison with the sources of the period.

•
Keywords

Ghaznavids, Mahmud of Ghazna, War of Rahne, Sîmjûrids, Abû Ali Sîmjûri

GİRİŞ

Sâmânîlerin iki Türk sipehsâlârının karşı karşıya geldiği Rahne Savaşı'nın mağlubu Gazneli Mahmud, savaş söz konusu olduğu zaman ordusunun en önünde savaşırdı. Civanmert ve cesur bir kişiliğe sahipti, mücadelenin en yoğun yaşandığı yerlere girmekte tereddüt etmezdi. Birçok sefer ve savaştan muzaffer olarak çıkmıştı. Hayatının son zamanlarında nedimlerine gösterdiği vücudunda mızrak, ok ve kılıç gibi silahların sebep olduğu yetmiş üç yara izi vardı (Şebânkâreî, 1363, s. 68).¹ Mahmud, gençlik yıllarında babasının yanında savaflara katılmış ve bu savaflarda yetenekli ve cesur bir asker olarak kendini göstermişti (Mirhând, 1380, s. 2902; Zeki, 2019, s. 49-51). Gazneli Mahmud'un ilk ve son yenilgisi olan Rahne Savaşı (385/995), onun daha Gazneli tahtına oturmadığı Sâmânîlere tabi olarak Horasan sipehsâlârlığı yaptığı döneme denk gelmektedir. Bu yüzden hükümdar olarak aldığı bir yenilgi değildir. Hükümdarlık yıllarında ise girdiği tüm savaflardan muzaffer olarak ayrılmıştır. Sâmânîlerin son dönemlerinde adından söz ettirmeye başlayan Mahmud, yüzyılın sonuna doğru Gazneli tahtına geçmiş, idarecilik ve teşkilatçılık konusundaki ustalığı sayesinde kısa süre içinde Gazneli Devleti'ni devrin en güçlü devleti haline getirmeyi başarmıştır.

Sâmânîlerin toprakları oldukça geniş, hazinesi muazzam ve başkenti Buhara ilim ve sanat merkezi idi. Sâmânî Devleti, tüm bu ihtişamına rağmen II. Nûh döneminde eski gücünü kaybetmişti. Devlet içerisinde karışıklıklar boy göstermekteydi. Özellikle de yönetici kadro arasında güç mücadelesi vardı. Sâmânî yönetici kadrolarını Türk gulâmlar oluşturuyordu. Simcûrîler, Mansur b. Kara Tegin, Fâik el-Hassa ve Alp Tegin Sâmânî ordusu ve devlet yönetiminde nüfuz sahibi Türk kumandanlardı. Bunlardan Mansur dışındakiler devletle ters düştüklerinde devlete isyan etmekten çekinmemiş, yeri geldiğinde devlet içindeki güç dengesini kendi lehlerine çevirmişlerdir (Kazvinî, 2018, s. 307-308; Usta, 2020, s. 167; Zeki, 2020, s. 117-121).

Bu dönemde Horasan sipehsâlârlığı, en üst askeri ve idari görevdi. Bu görev yerinin merkezi Nişâbur şehri idi (Hudûdü'l-Âlem, 2020, s. 57; Havkal, 2017, s. 373; Özgüdenli, 2007, s. 149-151). Devlet görevlileri arasında Horasan sipehsâlârlığı için bir mücadele vardı. Çünkü Horasan sipehsâlârlığı görevine sahip olmak gücü

¹ Şebânkâreî; Gazneli Mahmud, şehzadelik yıllarında filler ve aslanlar ile savaşabilecek kadar cesur, mızrak ile aslanları mağlup edebilecek kadar hünerli aynı zamanda değirmen taşlarını kaldırabilecek ve eliyle at kemiği kırabilecek kuvvete de sahip bir kişi olarak zikretmektedir (Bkz. Şebânkâreî, 1363, s. 68).

elinde bulundurmak anlamına geliyordu. Sâ mânîlerin, Horasan sipehsâlârlığı görevini genellikle Âl-i Muhtâc (Muhtâcoğulları) ve Simcûrîler gibi tanınmış Türk aileleri yapıyordu (Merçil, 2009, s. 210-211; 1995, s. 67-92). Bu kumandanlardan biri, Ali Simcûrî idi. Babası Ebû'l-Hasan Simcûrî, sipehsâlârlık dahi çeşitli memuriyetlerde otuz yıldan fazla görev yaptıktan sonra ölmüş (Mart-Nisan 989) ve yerine oğlu Ali Simcûrî, Horasan sipehsâlârı tayin edilmişti (Gerdîzî, 1363, s. 367-368; Merçil, 1994, s. 258). Horasan Sipehsâlârı Ali Simcûrî bir müddet sonra bağımsız denilecek kadar kuvvetli bir duruma gelerek Horasan bölgesinde tamamen söz sahibi oldu. Sâ mânî devletini ortadan kaldırmak için ittifak arayışlarına girdi. Horasan'a hâkim olmak isteyen Karahanlı hükümdarı Buğra Han ile ittifak kurdu (Utbî, 1334, s. 80-81; İbnü'l Esir, VII, s. 416; Barthold, s. 276; Merçil, 1985, s. 551). Buğra Han bu ittifaktan sonra Sâ mânî topraklarına saldırıp bazı yerleri işgal etti. Sâ mânî emiri Nûh b. Mansûr ise Ali Simcûrî'den yardım talep etti fakat Ali Simcûrî yalan vaatlerle Nûh'u oyalayıp bu yardımı bilerek geciktirdi (Utbî, 1334, s. 85-86). Bu sefer eski Horasan sipehsâlârı Fâik'ten yardım istedi. Fâik, yardım teklifini kabul etti fakat Harceng yakınlarında yapılan savaşta Buğra Han'a mağlup oldu. Onun mağlup olmasının nedeni Buğra Han ile gizli bir antlaşma yapması idi nitekim daha sonra Buğra Han'a tâbiliğini bildirdi (Fazlullâh, 1999, s. 49; Kazvinî, 2018, s. 309). Ali Simcûrî ve Buğra Han arasındaki bu ittifak, nihayet Buğra Han'ın ölümü üzerine geçerliliğini yitirdi ve böylece Nûh b. Mansur'un tekrar Sâ mânî hakimiyetini ele geçirmesi iç karışıkları bir müddet sona erdirdi.

Bu durumdan memnun olmayan Ali Simcûrî harekete geçti ve eski Horasan sipehsâlârı olan Fâik ile ittifak yaptı. II. Nûh, Ali Simcûrî ile Fâik'in kendisine karşı ittifakını haber aldığı zaman onları yola getirmek ve bu ittifakı ortadan kaldırmak adına üçüncü bir şahıs aramaya başladı. Sâ mânî hükümdarı II. Nûh, Sebük Tegin'e mektup yazdı ve bir elçi göndererek bu duruma karşı bir tedbir almak için kendisiyle görüşmek üzere Kîş sahrasına kadar gelmesini istedi (Utbî, 1334, s. 89; Gerdîzî, 1363, s. 375; Fazlullâh, 1999, s. 54-55). Görüşmeden sonra Sâ mânî hükümdarı II. Nûh'un yardım isteği üzerine Sebük Tegin ve oğlu Mahmud, Sâ mânîler hizmetinde görev yapan isyancı Türk komutanları Ali Simcûrî ve Fâik'e karşı harekete geçtiler. Ali Simcûrî ve Fâik de Nîşâbur'dan harekete geçti. Ali Simcûrî, Emir Sebük Tegin'e bir elçi yolladı ve şöyle dedi. "Babanla çok sağlam ilişkilerim vardı. Babaların dostluğunun evlatların yakınlığına neden olduğu söylenir. Horasan hükmü bana iletilince babam gibi hareket ettim. Hizmette kusur etmedim. Senin de fitne ateşini söndürmek için çalışman gerekir. Benimle Nûh padişah arasında adil bir aracı ve şefkatli bir elçi olmalısın. Eğer bilmeden bir hata yapacak olursam beni mazur görmelisin. Suçlamamalı ve hemen fitne ateşini

söndürmeye çalışmalısın. Biz gurur ve kibirden uzaklaşmaya niyetlendik ve kulluğa yöneldik. Bundan sonra da hizmet yolundan ayrılmamaya karar verdik” (Zeki, 2020, s. 125). Sebük Tegin de o hizmeti takdir etti. Böylece Emir’in hoşnutluğunu kazandı. Bir kaç toplantıda huzurda ve gıyabında bu sözleri tekrar etti. Böylece aracılık görevini başarıyla yerine getirdi. Nûh padişah onu bağışladı. Sebük Tegin de Ali Simcûrî’ye bu müjdeyi verdi. Yaptığı hata ve cinayetlere karşı da 15 milyon dirhem ödeme yapmasını istedi. Bundan sonra da padişaha hizmette kusur etmemesi konusunda öğüt verdi. (Utbî, 1334, s. 91; Fazlullâh, 1999, s. 56-57). Ama Ali Simcûrî tüm bu nasihatlere rağmen yine hata yaptı. Sebük Tegin’in karargâhına saldırıp, bir kaç kişiyi öldürdüler. Sebük Tegin, bunun üzerine savaşa hazırlandı.

Sebük Tegin ordusunun sağ ve sol kanatlarını düzenledi, savaş fillerini ordunun önüne yerleştirdi. Kendisi de oğlu Mahmud ve II. Nûh ile ordunun merkezine geçti. Diğer tarafta ise ordunun merkezinde Ali Simcûrî, sol kanadında kardeşi Ebû'l-Kasım Simcûrî, sağ kanatta ise Fâik yer alıyordu (Utbî, 1334, s. 92; Fazlullâh, 1999, s. 58) Savaşın başlarında Ali Simcûrî üstün gözükiyordu. Fâik’in emrindeki sağ kanat ile Ebû'l-Kasım’ın emrindeki sol kanat, Sebük Tegin’in her iki kanadını da mağlup etmişlerdi. Ancak tam bu esnada Ali Simcûrî’nin ordusunun merkezinde bulunan Dârâ b. Kabûs saf değiştirerek II. Nûh’un yanında yer aldı (Utbî, 1334, s. 92; Gerdîzî, 1363, s. 380-381; İbnü'l-Esir, VII, s. 420). Dârâ b. Kabûs’un bu ihaneti Ali Simcûrî’nin ordu düzenini bozdu. Netice itibariyle iki taraf arasında Herat şehrinde yapılan bu savaşta Sebük Tegin ve oğlu Mahmud, Ali Simcûrî ve Fâik’e karşı büyük bir zafer elde etti (Beyhakî, 1383, s. 242; Gerdîzî, 1363, s. 371). Bunun sonucunda Sâmanî hükümdarı II. Nûh, 384/994 yılında Sebük Tegin’e Nâsirü’l-dîn ve ‘d-devle ve oğlu Mahmud’a da Seyfü’l-devle lakabını verdi. Aynı zamanda Mahmud’u Horasan sipehsâlârlığı görevine tayin etti (Gerdîzî, 1363, s. 371-372; Utbî, 1334, s. 93; Cüzcânî, 1391, s. 253; Merçil, 2003, s. 362; Durdu, 2022, s. 513-532; Zeki, 2020, s. 126; Palabıyık, s. 21).² Sebük Tegin, Nişâbur’da işleri yoluna sokup hakimiyetini tesis edene kadar oğlu Mahmud’un yanında kaldı. Baba ve oğul Nişâbur’da Ali Simcûrî devrinde yapılmış olan haksızlıkları ve yolsuzlukları ortadan kaldırdılar. Hakimiyet tesis edildikten sonra Sebük Tegin, Herat’a kendi işlerini yoluna sokmaya gitti (Utbî, 1334, s. 94-95). Görüldüğü üzere, Sâmanîlerin bu yardım talebi Gaznelilerin bölgedeki gücünün göstergesidir. Neticede, Gazneliler bu fırsatı iyi değerlendirip bölgedeki yaşanan mücadeleler içinde kendi

² Beyhakî, Horasan sipehsâlârlığı ve Seyfü’l-devle lakabının Herat Savaşından önce verildiğini zikretmektedir. Hatta, Nûh b. Mansûr’un Sebük Tegin’den oğlu Mahmud’u yanında getirmesini ve Horasan sipehsâlârlığını ona vereceğini önceden bildirdiğini söylemektedir (Beyhakî, 1383, s. 242).

devletlerinin temellerini daha da sağlamlaştırmışlardır. Sipehsâlârlık görevi de Gaznelilere geçmiştir.

Horasan bölgesinde iktidar mücadelesi bu savaşla sona ermiş değildi. Gücü ve idareyi eline geçirmek isteyen Türk aileler tekrar bir hazırlık içerisine girdiler. Bahar mevsimi orduların genellikle sefere çıktıkları mevsimdi. Herat savaşından sonra Ali Simcûr, Cürçân'a gitmiş orada sefer hazırlıklarına başlamıştı. Ali Simcûrî ile Fâik yeni ittifak arayışına girdiler. Büveyhî hükümdarı Fahrüddeve' den yardım istediler. İstedikleri yardımı bulamayınca kendi aralarında son kez meşveret meclisini topladılar (Utbî, 1334, s. 95-96). Bu mecliste ortaya çeşitli fikirler atıldı. Merçil, haklı bir şekilde Beyhakî'nin bu konuda verdiği bilgileri, Ali Simcûrî'nin bu toplantıda teklif etmiş olabileceği şeklinde yorumlamıştır. (1985, s. 558). Beyhakî'ye göre; Ali Simcûrî, Fars ve Kirmân tarafına gidip o vilâyetleri ele geçirmek istiyordu. Çünkü Cürçân'ın havası kötü idi ve eski Horasan sipehsâlârı Ebû'l Abbâs Taş gibi orada öldürülme endişesi duyuyordu. Gönlünde Horasan ve Nîşâbur vardı (Beyhakî, 1383, s. 214). Fakat toplantıda Fâik'in geri dönme fikri kabul gördü. Fâik, Sebük Tegin'in Nîşâbur'dan ayrıldığını, oğlu Mahmud'un yanında az bir kuvvet ile Nîşâbur'da yalnız kaldığını ve kendilerine karşı koyacak kuvveti bulunmadığı yönünde fikir beyan etti. Ordunun önde gelen kumandanları bu fikir etrafında birleştiler. Ali Simcûrî bu fikre karşı çıkmasına rağmen onlara uymak mecburiyetinde kaldı (Utbî, 1334, s. 95-96; Fazlullâh, 1999, s. 60-64). Zaten savaşın sonra Sebük Tegin'e yazdığı mektupta da kendisinin suçu olmadığını bütün suçun Fâik'e ait olduğunu bildirmektedir (Utbî, 1334, s. 99).

Ali Simcûrî 385/995 yılı Rebiyülevvel ayının başında Fâik el-Hassa, kardeşleri ve tam teçhizatlı bir ordu ile Cürçân'dan yola çıktı. Ali Simcûrî, kendisi Cuveyn yolundan gitti, Fâik'i ise Isferâin yolu üzerinden gönderdi (Utbî, 1334, s. 99). Muhtemelen tedbir amaçlı farklı yollar kullandılar. Nîşâbur sınırında bir araya gelerek adı geçen şehre hareket ettiler. Gazneli Mahmud bu haberi aldığı zaman şehirden çıkıp bir fersahlık mesafede bulunan Amrû'l-Leys bağına gelip orada konakladı. Hâce Bû-Nasr-i Nukî'nin anne tarafından büyük babası olan Gazne reisi Mahmud Hâcib de gelip ona katıldı. Mahmud'un şehirden ayrılmasının ardından Ali Simcûrî şehre geldi. Bütün şehir halkı Ali Simcûrî'yi karşıladı ve onun gelişinden mutlu oldular ve silahlarını alıp savaşa koştular. Gazneli Mahmud çok mücadele etti ise de başarılı olamadı. Bunun üzerine Amrû'l-Leys bağından gedik açarak Herat tarafına sığındılar (Beyhakî, 1383, s. 214-215; İbnü'l Esir, VII, s. 423, Furûzânî, 2002, s. 69-70). Mahmud'un askeri teçhizatları ve bazı filleri Ali Simcûrî'nin eline geçti. Bağdan açılan gedik sayesinde o hengameden çıkan Mahmud daha büyük bir hezimetten kurtulmuştur. Açılan gedikten dolayı savaşa

Rahne (Gedik) Savaşı denilmektedir. Bu, Gazneli Mahmud'un hayatında uğradığı tek mağlubiyettir. Daha sonra Ali Simcûrî ve Fâik, Nîşâbur, Tûs ve bazı yerleri de ele geçirdiler. Bütün bu zaferler Horasan bölgesine tekrar hâkim olma umudu doğurdu. Ali Simcûrî taraftarlarının bazıları Mahmud'un peşinden gidip babası ile birleşmesini önlemek lazım geldiği yolunda fikir beyan ettiler ama Ali Simcûrî bunların hiç birini dinlemedi. Belki de bu Gazneliler adına bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü bundan sonra Sebük Tegin ve Mahmud birleşip Simcûrîleri ortadan kaldıracaktır.

Gazneli Mahmud'un yaşadığı bu bozgun haberini duyan babası Sebük Tegin her tarafa adam göndererek asker toplamaya başladı (Beyhakî, 1383, s. 214-215). Nihayet Sebük Tegin, büyük bir ordu topladı. Bu orduda Sistân Emiri Halef b. Ahmed ve oğlu Tâhir, Cüzcân'dan Ebû'l-Hâris Muhammed b. Ahmed Ferîğûn bulunuyordu. Aynı zamanda Hintli ve Halaçlardan da birçok asker vardı (Utbî, 1334, s. 100; Beyhakî, 1383, s. 215; Gerdîzî, 1363, s. 372-373; İbnü'l-Esir, IX, s. 92; Merçil, 2007, s. 9-10; Akkuş, Zeki, 2021, s. 180; Yazıcı, 1995, s. 398). Sebük Tegin ve oğlu Mahmud bu büyük ordu ile Herât'dan yola çıktılar. Halef b. Ahmed'i Puşeng'de bırakıp oğlu Tâhir'i yanlarında götürdüler (Gerdîzî, 1363, s. 372-373). Ali Simcûrî, onların üzerlerine doğru geldiğini haber alınca ordusunu yürüyüş düzenine sokup Nîşâbur üzerinden Tûs'a hareket etti. Gazneliler'de Tûs'a doğru ilerledi ve bu şehir civarında iki ordu tekrar karşı karşıya geldi. Savaş öncesi yaşananları Beyhakî şöyle zikrediyor: "Sebük Tegin, Ali Simcûrî'ye bir elçi göndererek şu teklifte bulundu, "Sizin hanedanlığınız kadimdir. Bu yüzden benim tarafımdan ortadan kalkmasını istemiyorum. Benim nasihatimi dinle, barış yapalım. Biz yeniden Merv'e geri dönelim. Sen, oğlum Mahmud'un Nîşâbur'da vekili olursun. Ben de senin adına Sâ mânî Meliki II. Nûh ile görüşür senin için şefaet dilerim. Bu şekilde işler yoluna girsin ve aradaki düşmanlık ortadan kalksın..." (Beyhakî, 1383, s. 215). Ali Simcûrî bu şartları kabul etmeyi düşünmüş ancak toplanan mecliste ordunun ileri gelenleri savaş yapılması konusunda ısrar etmişlerdi. İki taraf arasında barış yapılmasını en çok isteyenlerden Ebû'l-Hasan b. Kesir, bir çok nasihatte bulundu ise de fayda görmedi. Devrin diğer kaynağı Utbî'ye göre ise, Nîşâbur olayından sonra Fâik Tûs'a gitmiş ve Sebük Tegin ile mektuplaşmağa başlamıştı. Sebük Tegin, Fâik'in gururunu okşayıcı sözler ederek onu kendi tarafına çekmek istiyor ve ikisinin arasını açmaya çalışıyordu. Diğer taraftan Ali Simcûrî'nin adamlarından Emirek Tûsi de onunla bir ittifak yapıp yapmamak konusunda tereddüt ediyordu (Utbî, 1334, s. 100). Hal böyle iken Ali Simcûrî, Ebû'l-Kasım Fakih'i onlara gönderdi, muhalefet ve ayrılık düşüncesi içinde olmamaları için uyardı. Ebû'l-Kasım Fakih bu görevi başarı ile yerine

getirdi. Aradaki olumsuzlukları ortadan kaldırdı, her ikisinden yeniden söz aldı. O, Ali Simcûrî'ye de daha hızlı hareket edip onlarla bir araya gelmesi gerektiğini geldiğini de yazdı (Utbî, 1334, s. 100). Ali Simcûrî de Tûs tarafına hareket etti, Fâik ve Emirek Tûsi de ona katıldılar. Nitekim Ali Simcûrî'nin ordusu Tûs'da Andarah köyü civarındaki geniş bir alanda ordugâhlarını kurdu (Utbî, 1334, s. 100). Sebük Tegin ve oğlu Mahmud da büyük bir ordu ile aynı yere geldiler. İki ordu arasında çetin bir savaş yaşandı. Diğer kaynaklar savaşı Utbî kadar ayrıntılı zikretmemektedir. Utbî'ye göre; iki ordunun askerleri ilk gün akşama kadar savaşa devam ettiler ve gece karanlığında ordugahlarına çekildiler. Gece olunca Ali Simcûrî kendi maiyetinin önde gelen kişileri ile bir toplantı yaptı. Toplantıda bulunan Emirek Tûsi ve bir grup; dağa çekilip, buldukları yerin çevresinde savunma önlemleri aldıktan sonra Tûslu piyadelerin Gazneli ordusuna baskın yaparak hayvanları, teçhizatı ve ağırlıkları yağmalaması gerektiği fikrini teklif ettiler. Bu sayede Gazneli ordusunda oluşan karşılıktan faydalanarak onların işini bitirmeyi düşündüler. Ali Simcûrî taraftarı diğer bir grup da "Bu yaptığımız, güç ve kudret açısından zayıflık göstergesidir. Biz bu tür bir acizlik ve alçaklığı kabul etmeyiz" dediler (Utbî, 1334, s. 101). Sabah olunca savaş yeniden hararetlendi, iki tarafın ordusu da cesurca savaşıyordu. Bir aralık Sebük Tegin'in bir grup askeri, Ali Simcûrî'nin sol kanadının arka tarafından dolandı, Mahmud da kalabalık bir birlik ile o yöne ulaştı. Ali Simcûrî bu hamle karşısında şaşırıldı. Fazla vakti yoktu karşı hamle olarak ordusunun iki kanadını merkezde topladı ve Sebük Tegin'in merkezine hücum ederek bulacağı bir boşluktan kurtulmaya karar verdi. Sebük Tegin bu hamle karşısında sağlam durdu ve Mahmud'un yardımı gelmesiyle Ali Simcûrî'nin ordusunu ortaya alarak hezimete uğrattı (20 cumadalahire 385 /22 Temmuz 995) (Beyhakî, 1383, s. 215; Utbî, 1334, s. 101-102; İbnü'l-Esir, IX, s. 92; Gerdîzî, 1363, s. 372-373; Merçil, 2007, s. 9-10). Mahmud file binerek dağ yamaçlarına kaçan askerlerin arkasından giderek onları yakaladı ve esir etti. Mahmud böylece onlardan intikamını almış oldu. Ali Simcûrî ve Fâik el-Hassa o dağın uçurumları arasından geçip dağın zirvesindeki Kılât kalesine sığındılar. Ali Simcûrî, Rahne savaşında ele geçirdiği filleri Kılât kalesine çekti. Daha sonra bu filleri, Gazneli Mahmud'a gönderip esir edilen devlet adamları ile takas ettiler. Böylece Gazneli Mahmud, Rahne savaşında esir düşenleri ve filleri de tekrar geri almış oldu. (Utbî, 1334, s. 101; Beyhakî, 1383, s. 215, Furûzânî, 2002, s. 71-72; Zeki, 2020, s. 128).

Ali Simcûrî ve Fâik bu sonuçsuz mücadeleden bitap düştüler ve II. Nûh ile tekrardan barışmak için her ikisi de Buhara'ya elçi gönderdiler. II. Nûh onların arasındaki ittifakı ortadan kaldırmak için Fâik'in gönderdiği elçiyi tutuklatıp, Ali

Simcûrî'ninkine saygıda kusur etmedi. Bunun üzerine Fâik, bu sefer de yardım almak için Karahanlılar'ın yanına kaçtı. Ali Simcûrî ise Buhara'ya vardığı zaman hapsedildi (996). Bu hezimetten sonra Simcûrîler son buldu ve artık hiçbir yerde barınamadılar (Beyhakî, 1383, s. 215-215). Ebu Ali Simcûrî'nin yakalanma haberini alan Sebük Tegin, derhal kendine gönderilmesini istedi. Sebük Tegin'in ısrarlı talebi üzerine Nuh b. Mansur, Ebu Ali, oğlu Ebû'l-Hüseyn, gulâmı İlmengü ve Emir Tûsî'yi Gazne'ye gönderdi (Gerdîzî, 1363, s. 374-375; 1985, s. 565-566).

SONUÇ

Rahne (Gedik) Savaşı, Gazneli Mahmud'un hükümdarlık yolunda aldığı ilk mağlubiyettir. Hükümdarlık yolunda aldığı ilk mağlubiyet olarak değerlendirmemizin nedeni, bu savaşı kaybettiğinde Horasan sipehsâlârı olarak görev yapmakta olmasıdır. O dönemde, Horasan sipehsâlârlığı hükümdarlığa giden yoldaki önemli görevlerden bir tanesidir. Nitekim babası öldükten sonra da tahta Gazneli Mahmud geçmiştir. Nitekim, Dönemin Türk sipehsâlârları arasındaki üstünlük mücadelesi Tûs savaşı ile son bulmuştur. Herat, Rahne ve Tûs savaşı üçgeninden sonra Simcûrîler yıkılmış, Sâ mânîler bir müddet daha hayatlarına devam ettikten sonra tarih sahnesinden silinmişlerdir. Bu mücadele üçgeninden galip çıkan Gazneliler olmuş ve bölgede hâkimiyetlerini iyice kabul ettirmişlerdir. Fâik el-Hassa ve Ali Simcûrî'nin ortadan kaldırılmasından sonra Sâ mânîler, bölgede hakimiyet kuran Gaznelilerin nüfuzu altına girmiş ve Gazneli Mahmud, Horasan sipehsâlârlığı görevine tekrar getirilmiştir. Gazneli Mahmud'un bundan sonra önü açılmış, taht için daha da kuvvetli hale gelmiştir. Sâ mânî hükümdarı II. Nûh bir ara bunlardan kurtulmak istemiş ama başarılı olamamıştır. Hatta Karahanlı İlig Han Nasr, 996 yılında Sâ mânî toprakları üzerine sefere çıktığında, bir kez daha Gaznelilerden yardım istemiştir. Sebük Tegin, bu yardım talebi üzerine harekete geçerek İlig Han ile Sâ mânîler adına bir anlaşma yapmış ve bu anlaşma sonucu Katvan sahrası iki devlet arasında sınır olarak belirlenmiştir. Netice itibariyle Karahanlıların, Horasan'a saldırmalarının önüne geçilmiştir. Sebük Tegin ise daha da güçlenmiş, Sâ mânîlerin, yönetim kadrolarına dahi Gazne'den vezir göndermeye başlamıştır. Netice olarak Sâ mânî devlet teşkilatı içerisinde gulâm eğitiminden geçip yetişen Simcûrîler babadan oğula geçen bir hanedanlık tesis edip Horasan'ı ele geçirerek Nişâbur'u kendilerine merkezi yapmak istemişlerdi. Fakat Simcûrîler, Sâ mânîlerin zayıflamasından yararlanamadılar. Bunun nedeni de kendilerinden daha kuvvetli bir Türk hanedanlığı olan Gazneliler'in ortaya çıkması idi. Babası Sebük Tegin'in ölümünden sonra tahta geçen Gazneli Mahmud devleti siyasi, askeri ve ekonomik yönden bölgenin en büyük devleti haline getirdi.

EXTENDED SUMMARY

The Battle of Rahne (385/995) is a war that took place between two Turkish commander-in-chiefs (sipahsâlâr) of the Samanids. This war, which the sources do not mention much, is important not only for the interests of the Samanids, Sîmjûrids and Ghaznavids, but also for the medieval Turkish-Islamic history. This war, which changed the course of medieval Turkish-Islamic history, further angered the conflict between the two Turkish commander-in-chiefs. Although it was not the final war between the Ghaznavids and the Sîmjûrids, it was the first battle in which Mahmud of Ghazni was defeated in his military life. Ghaznavid Mahmud was at the service of his father as Emir and of the Samanids as commander-in-chief. After these struggles, Mahmud of Ghazni ascended to the throne of Ghazna in 387/997. After Ghaznavid came to the throne, he was not defeated in any war throughout his life. The Battle of Tus, which was fought after the Rahne War, brought the Sîmjûrids into the process of collapse, while for the Ghaznavids, it was a great step towards statehood. The Ghaznavids established their dominance in the region. After the elimination of Faik al-Hassa and Ali Sîmjûri, the Samanids came under the influence of the Ghaznavids, who dominated the region. The Rahne (Gedik) War is the first defeat of Ghazni of Mahmud on his way to reign. The reason why we consider it as the defeat on the way to sovereignty is that when he lost this war, he was serving as the commander-in-chief of the Khorasan region. At that time, the post of commander-in-chief of Khorasan was one of the most important duties on the way to rulership. As a matter of fact, after his father died, Mahmud of Ghazni ascended to the throne. The struggle for supremacy among the Turkish commander-in-chief of the period ended with the battle of Tus. After the Herat, Rahne and Tus war triangle, the Sîmjûrî were destroyed and the Samanids disappeared from the history scene after continuing their lives for a while. It was the Ghaznavids who emerged victorious from this triangle of struggle. The Ghaznavids established their dominance in the region. Mahmud of Ghazni was reinstated as the commander of Khorasan. Ghaznavid Mahmud's way was cleared after that, and she became even stronger for the throne. As a result, the Sîmjûrîds, who passed through the ghilman education and grew up in the Samanid state organization, wanted to establish a hereditary dynasty and to take Khorasan and make Nishapur their center. But the Sîmjûrî could not take advantage of the weakening of the Samanids. The reason for this was the emergence of a more powerful Turkish dynasty, the Ghaznavids. Mahmud of Ghazni, who took the throne after the death of his father Sebük Tegin,

made the state the largest state of the period in terms of politics, military and economy.

KAYNAKÇA

- Akkuş M, Zeki, İ. (2021). "Cüzcân Beyleri: Ferîgûniler 250-401/864-1010". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 52, 171-189.
- Barthold, V.V. (1990). *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*. (Hakkı Dursun Yıldız, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Beyhakî, (1383). *Târîh-i Beyhakî*. Ali Ekber Feyyaz (Ed). Meşhed: İntişârat-ı Dânişgâh-ı Firdevsî.
- Cüzcânî. (1391). *Tabakât-ı Nâsirî*. Bünyâd Ferheng-i Cihandaran-ı Gürî (Ed). Kabil: Danişgâh-ı Kabil.
- Durdu, A. (2022). "Gazneli Mahmud'a Verilen Seyfû'd-Devle Lakabının Kılıç Motifli Sikkeler Üzerinden Değerlendirilmesi". *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 4, 513-532.
- Fazlullâh-i Hemedânî, Reşidüddin. (1999). *Câmiü't-Tevârih (C.2/4)*. nşr. Ahmed Ateş. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Furûzânî, Ebü'l-Kâsım. (2002). *Simcûriyân Nuhustin Dudman Kudretmend-i Türk Der İran*. Tahran: İntişârat-ı İl Şahsevan-ı Bağdadî.
- Gerdîzî. (1363). *Zeynü'l-Ahbâr*. Abdülhay Habîbî (Ed). Tahran: İntişârat-ı Bünyad-ı Ferheng-i İran.
- Hudûdü'l-Âlem Mine'l-Meşrik İle'l-Magrib. (2020). (Abdullah Duman-Murat Ağarı, Çev.). İstanbul: Ayışığıkitapları Yay.
- Havkal, M. (2017). *10. Asırda İslâm Coğrafyası*, (Ramazan Şeşen, Çev.). İstanbul: Yeditepe Yay.
- Kazvinî, Hamdullâh Müstevfî. *Târîh-i Güzîde*. (Mürsel Öztürk, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Merçil, E. (1995). "Muhtacoğulları". *Prof. Dr. Fikret İşıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı*. İstanbul: Dünya Yay.
- Merçil, E. (2003). "Mahmud-ı Gaznevî". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (C. 27, s. 362-365). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Merçil, E. (2007). *Gazneliler Devleti Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Merçil, E. (2009). "Simcûrîler". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (C.37, s. 210-211). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Merçil, E. (1994). "Samanî Devleti'nde Türklerin Rolü". *Tarih Dergisi*. 35, 253-266.
- Merçil, E. (1985). "Simcûrîler IV". *Belleten*. 49/(195), 547-568.
- Mîrhând. (1380). *Târîh-i ravzatü's-safâ fî sîretü'l-enbiyâ' ve el-mulûk ve el-hulafâ (C. 4)*. Cemşîd Kiyânfer (Ed). Tahran: Aşâtîr.
- Özgüdenli, O.G. (2007). "Nişâbur". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (C. 33, s. 149-151). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Palabıyık, H. (1996). *Gazneli Devleti Saray Teşkilatı*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı. (Doktora Tezi). Erzurum.
- Şebânkâreî. (1363). *Mecmau'l-Ensâb*. Mîr Haşim Muhaddîs (Ed). Tahran: İntişârat-ı Emîr-i Kebir.
- Utbi. (1334). *Terceme-i Târîh-i Yemînî*. (Curfâdekânî, Çev). Ali Kâvîm (Ed). Tahran: Çaphâne-i Ferdin.

Yazıcı, T. "Ferîgûniler". Diyanet İslam Ansiklopedisi, (C. 12, s. 398-399). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.

Zeki, İ. (2019). "Gazneli Mahmud'un Dinî Siyâseti". Konya: Çizgi Kitabevi Yay.

Zeki, İ. (2020). *Horasan'da Hakimiyet Mücadelesi 821-1005 (Tâhirîler, Saffârîler, Sâ mânîler, Simcûrîler)*. Konya: Çizgi Kitabevi Yay.

